

„Hol az a táj szab az életnek teret,
Mit az Isten csak jókedvében teremt”

Válogatás az első tizenhárom MÉTA-túrafüzetből
2003 – 2009

A KÖTETET SZERKESZTETTE:
Molnár Csaba – Molnár Zsolt – Varga Anna

MTA Ökológiai és Botanikai Kutatóintézete
Vácrátót

2010

A Vétyemi erdőrezervátum

LELKES ANDRÁS ÉS ÓVÁRI MIKLÓS

A Vétyemi ősbükkös erdőrezervátum az országos erdőrezervátum program keretén belül kijelölt erdőrezervátumok egyike. A zalai természetes erdők, ezen belül a Dél-dunántúli bükkös (*Vicio oroboidi-Fagetum Pócs & Borhidi 1960*) reprezentánsa. Jelenleg helyi védett, országos védetté nyilvánítása (Vétyemi erdőrezervátum TT) folyamatban van, területe 178 ha (ebből magterület 30 ha), a Natura 2000 hálózatba a környező területekkel együtt kijelölésre került.

Növényföldrajzilag a terület a Dél-Dunántúl (*Praeillyricum*) flóraidéken belül a Zalai flórajárásba (*Saladiense*) tartozik. Mérsékeltén hűvös, mérsékeltén nedves éghajlatú terület, de már közelít a nedves éghajlati típushoz. A klíma a szubalpin hatás miatt kiegyenlített, szélsőségektől mentes és hűvös, humid jellegű. Hazánk egyik legcsapadékosabb vidéke.

A vétyemi erdőtömböt három oldalról völgy határolja, északról a Válicka és a Cserta, nyugatról a Kerka, délről pedig a Mura völgye. Felszíne a harmadkorban alakult ki. Helyén a Pontusi-tenger hullámzott, melynek agyagból és homokból álló, helyenként több száz méter vastag üledéke alkotja a mai anyaközetet. A meghatározó talajtípus az agyagbemosódásos barna erdőtalaj.

Az erdőrezervátum legjellemzőbb erdőtársulása a Dél-dunánúli bükkös zalai variánsa (*Vicio oroboidi-Fagetum saladiense*). Fiziognómiáját tekintve szép növekedésű, nagy produkciójú bükkös állományok. Igen gazdag lágyszárú faji összetételű társulás. A zalai területi variáns differenciális faja a zalai bükköny (*Vicia oroboides*). Egyéb fajok: *Oxalis acetosella*, *Carex sylvatica*, *Sanicula europaea*, *Corydalis cava*, *Polygonatum multiflorum*, *Dentaria bulbifera*, *Anemone nemorosa*, *Maianthemum bifolium*, *Vinca minor*, *Asarum europaeum*, *Geum urbanum*, *Dryopteris filix-mas*, *Pulmonaria officinalis*, *Hedera helix*, *Alliaria petiolata*, *Mercurialis perennis*, *Mycelis muralis*, *Atropa bella-donna*,

Asperula odorata, Convallaria majalis, Cyclamen purpurascens, Primula vulgaris, Leucojum vernum, Tamus communis, Aruncus sylvestris, Actaea spicata, Neottia nidus-avis, Epipactis purpurata, Epipactis helleborine, Cephalanthera longifolia, Platanthera bifolia, Daphne mezereum.

A védőzónában egy érdekes és ritka növényközösség is megtalálható. A terület déli részén egy északi kitétségű mély szurdokvölgyben a dél-dunántúli dombvidéki szurdokerdő (*Polysticho setiferi-Aceretum*). A hűvös, nedves, állandóan árnyékban lévő meredek völgy sajátos mikroklímájában az alábbi fajok élnek: *Asplenium trichomanes, Dryopteris filix-mas, Chrysosplenium alternifolium, Dryopteris carthusiana, Phyllitis scolopendrium, Polystichum setiferum, Polystichum aculeatum, Petasites albus.*

A magterület északi részének közelében kakukktermás forrásláp (*Cardaminetum amarae*) található. A társulás a dunántúli domság forrásos völgyeiben figyelhető meg. Megjelenése a tavaszvégi aspektusban domináns, amikor a *Caltha palustris ssp. laevis* bokrai fölött összefüggő *Cardamine amara* szőnyeg borítja az élőhelyet.

A mai erdőrezervátum, illetve a szomszédos területek Herceg Esterházy hitbizományi uradalom Lendvaújfalui (ma Tornyiszentmiklós) erdőgazdálkodásának „B” gazdasági osztályába tartozott az 1923-1932-es erdőgazdasági üzemterve szerint. A vétyemi erdőtömböt uradalmi erdők (Andrássy, Zichy), községi erdők, szőlők, legelők és szántók határolták. Az akkori erdőgazdálkodás elveit az üzemterv részletei jól mutatják:

Fafajok területi aránya:	bükk	54 %
	tölgy	21 %
	gyertyán	14 %
	erdei fenyő	9 %

„Ezen erdő eddig tarvágasos szálerdőben lett kezelve 100 éves fordulóban.”

„Erdőápolásra annak költséges volta miatt nagyobb gond nem fordított...”

„Az általános törvények és miniszteri rendeletek intézkedéseinek kivül a gazdálkodást semmi különösebb hatósági rendelkezés nem korlátozza.”

Csak természetes felújítást terveztek, az erdészeti munkáknál a tölgy és a fenyő javára dolgoztak. Akkor még a Vétyemi erdőtömb másodrangú vadászterület, a vadállomány kicsi volt.

A II. világháború után az egykori uradalmi erdők állami tulajdonba kerültek, a terület a Tornyiszentmiklósi Erdészethez tartozott. A fafajok területi aránya 1959-ben:

bükk	53 %
tölgy	21 %
gyertyán	20 %
erdeifenyő	3 %
juhar, szil, kőris	2 %

Az ekkori erdőterv szerint: „Főfafajok a bükk, kocsánytalan tölgy, gyertyán, de a kocsányos tölgy, csertölgy, mézgás éger sem ritka, előfordul még a hegyi juhar, korai juhar, kislevelű hárs, szelídgesztenye, mezei szil, hegyi szil, cseresznye, magaskőris. Az erdeifenyő szépen terjed, a lúcfenyő és a vörösfenyő is lassan meghonosul. A szépnövésű virágos kőriseket kísérletképpen meg kell hagyni. ... A szelídgesztenyének és a vöröstölgynek, mint gyorsan növő fafajnak is teret kell biztosítani.”

A vágásfordulót ekkor is 100 évben határozták meg, minden 100 év fölötti területet véghasználatra terveztek. Előírták a fiatalosok pótlását erőteljes csemetével.

„Makkal való erdősítés nem célravezető, mert az elszaporodott vaddisznó állomány annak megereését lehetetlenné teszi. A terület vadrezervátum. A vadállomány elég jól fejlődik. A szarvasállomány jó, a vaddisznó nagyon felduzzadt.”

A Tormafölde 11D erdőrészletet (a jelenlegi erdőrezervátum magterület egy részét) „Vétyemi ősbükkös” megnevezéssel helyi védetté nyilvánították, a 16 ha-os részletet nem tervezték véghasználatra, csak minimális beavatkozás történt (elsősorban egészségügyi céllal), 1976 óta az erdész szakma kezdeményezésére „kvázi erdőrezervátumként” védett terület. A többi erdőrészletben a fatermesztési célú erdőgazdálkodás volt a jellemző, azzal a különbséggel, hogy a kedvező feltételek miatt előnyben részesítették a fokozatos felújítást. Ugyanakkor az erdősítésekbe, felújításokba a záródáshiány megszüntetésére bevitték vörösfenyőt, a völgylábakat és az egykori településmaradványok, szántók helyét luccal ültették be. A fatermesztési cél egykorú, homogén, jó minőségű bükkösök létrehozása volt.

Az erdőrezervátum magterülete (Tormafölde 11D erdőrészlet) az üzemtervi adatok szerint jelenleg 177 éves, az állomány átlagmagassága 42 m. A területen megindult a lékesedés, az elmúlt néhány

évben a viharok jó néhány fát kidöntöttek. A második és harmadik lombkoronaszint (legnagyobb része bükk, illetve gyertyán, a második szint 15–18 m magas, 35–50 éves, a harmadik szint 15–20 éves, 7 m magas) mellett a lékekben megjelent az újulat (negyedik szint), a bükkön kívül a kocsányos tölgy, hegyi- és korai juhar, hegyi szil, madárcseresznye is előfordul.

A magterület északi részén található az egykori Vétyempusztá (itt nincs védőzónája a magterületnek), jelenleg nem laknak itt, de az épületek megvannak, raktárként, rakódóként funkcionálnak, vadtakarmányt, vadászati berendezéseket tárolnak itt. Az olajbányászat nyomai az erdőtömbben mindenhol fellelhetők, bár magát a kútberendezést általában elszállították, a fúrásponatok mindenhol felismerhetők. Ezekben a helyeken általában néhány száz m²-es területen az állomány alacsonyabb, fiatalabb, a talajon látszik a bolygatás nyoma, megjelentek a lágy- és fásszárú özöngyomok (*Solidago* és akác), helyenként őshonos pionír fák (kecskefűz). A magterület északi részén is található egy régi fúráspon, de itt a seb többé-kevésbé „begyógyult”, csak a meredek domboldalon lévő vízszintes terület emlékeztet a fúrótorony helyére. Az elmúlt években a MOL Rt. újra kutatta ezeket a kimerültnek hitt területeket. Vétyempusztá közelében az erdőrezervátum határától 100 m-re, a magterülettől 600 m-re kutatófúrás engedélyezését kezdeményezték. Az elsőfokú természetvédelmi hatóság szakhatóságként nem járult hozzá a fúráshoz, fellebbezés után a másodfok (Országos Környezetvédelmi és Vízügyi Főfelügyelőség) az ÖBKI állásfoglalása ellenére hozzájárult a fúráshoz. Itt kisebb részben egy fiatal gyertyános-tölgyest és lucost, nagyobb területen egy 80 éves bükköst semmisítettek meg (összesen kb. 1 ha területen), melyben több védett növényfaj (zalai bükköny, ciklámen) is előfordult.

Az elmúlt nyarak aszályos időjárását a bükkök megsínylelték, főleg a felújítógázokban látni sok elszáradt egyed, ezért a végvágásokat is helyenként előre kellett hozni. A pusztulás oka feltehetően nem a talajban lévő víz hiánya, hanem hogy a bükk számára kedvezőtlen relatív páratartalom csökkenés miatt az ellenállóképessége lecsökkent. A Zalaegerszegi Erdészet területén idén több százezer m³ száradékot kell kitermelni, mert a meggyengült egészségi állapotú fákat másodlagos károsító (karcú díszbogár, szú) támadta meg. Zala megye északi részén a bükk határtermőhelyén van, előfordulása extrazonális. Vétyem környéke - és a többi zalai bükkös erdőtömb is – az ország legalacsonyabb tengerszint feletti magasságon előforduló zonális bükk előfordulása, itt a körülmények (kitettség, tengerszint feletti magasság, páratartalom) kedvezőbbek.

Az 1920-as években az Erdészeti Közleményekben Tuzson János hasonló bükkpusztulásról számolt be a zalai erdőkben, feltehetően hasonló okok miatt.